

1 NOVEMBER 1936

AFLEVERING 7.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE :

Dr J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE :

Dr JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN :

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE :

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

POSTCHEQUE EN GIRO 15205.

GEM. GIROKANTOOR AMSTERDAM V. 6482.

BANKIERS: INCASSOBANK

(Bijk. Linnaeusstraat).

PRIJS PER JAAR f 6.50 BIJ VOORUITBETALING.

DE INSTANDHOUDING VAN EEN NATUURMONUMENT.

Een vijftientig jaar geleden was het een vraagstuk, hoe op de beste wijze natuurmonumenten voor goed veilig te stellen. Thans zijn die natuurmonumenten werkelijk veilig gesteld, doordat zij grootendeels het eigendom geworden zijn van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland.

Maar nu komt er een ander vraagstuk onze aandacht vragen; we zitten nu met die natuurmonumenten, wat moeten we er verder mee? Deze vraag is belangrijker dan men oogenschijnlijk wel zou denken! Immers, er komen een aantal principiële kwesties bij te pas, die de gemoederen, naar ik meen, meer dan eens in beroering hebben gebracht en nog steeds brengen.

Gaan we daartoe na, wat eigenlijk de bedoeling van het beslagleggen op een gedeelte van de natuur is. De eenige bedoeling, die er achter zitten kan en mag, is, voor het nageslacht een bepaalde vegetatie, een bepaald landschap of een bepaalde vorming

van den bodem ongerept te bewaren, zoodat dat nageslacht met hetzelfde genoeg het natuurreservaat kan aanschouwen, als waarmede wij het bezien; een genoeg,

Fig. 1. Kwakjeswater; gezicht op het water, met geheel dichtgegroeide zijarm. Deze arm, in de onmiddellijke nabijheid van de geopende, zal in dezen staat worden gelaten, zoodat een vergelijking te allen tijde zonder meer mogelijk blijft.

dat de eigenlijke oorzaak was van de moeiten en pogingen, om het juist tegen vernietiging te beveiligen.

Daaruit volgt direct, dat een bosch van hoog loofhout, dat werd aangekocht, juist om de schoonheid van dat hout, als het in de handen gelegd is van een daarvoor geschikte instantie, ook een bosch met mooi loofhout dient te blijven, zoodat de zorg ervoor het best aan een kundig boschbouwer kan worden opgedragen. Wat zal deze doen? Wel, er af en toe in laten kappen, als het jonge hout de groote boomen dreigt te verdringen, of door nieuwe beplanting, zooveel mogelijk te houden in den geest, waarin het bosch nu eenmaal geplant was, omgewaaid hout vervangen. Het

zal af en toe noodig zijn, nieuwe brandpaden te hakken, en dat alles zal tengevolge hebben, dat het nageslacht daar ter plaatse het zelfde loofbosch zal kunnen genieten, waardoor wij zoo werden getroffen, dat we het aankochten als natuurmonument. Nooit zal uit dien aankoop mogen voortvloeien, dat het bosch verder maar aan zijn lot mag worden overgelaten, zoodat het na een honderdtal jaren een wildernis geworden is, die den naam van hoog hout niet meer hebben mag; dat spreekt eigenlijk wel vanzelf.

Toch zal het niet altijd doenlijk zijn, om een bepaald gebied in den staat te houden, die de aanleiding was tot den aankoop of tot de schenking als natuurreservaat. Het kan nl. zijn, dat een gebied zoodanig in een voortdurend zich wijzigend proces verkeert, dat telkens het aspect zich grondig vervormt. Op zichzelf kan zulk een proces voor de ingewijden van belang zijn, zeker is, dat in sommige gevallen na eenigen tijd de eigenlijke oorzaak van reservaatvorming door de

Fig. 2. Kwakjeswater; dichtgeveende zijarm, reeds met weidevorming.

verandering kan komen te vervallen. Dat kan het geval zijn bij een sterk vervenend reservaat, dat tenslotte in een weide kan veranderen, waar eertijds de speciale veenvorming tot aankoop deed besluiten.

De weide heeft als reservaat geen doel meer, en dient dan van de lijst te worden geschrapt. Een dergelijk voorbeeld laat zien, dat de aankoop van een natuurreservaat eerst dan gewettigd is, indien het reservaat op de een of andere wijze kan worden beschermd tegen al te groote verandering door de natuur zelf, zooals men het ook wilde beschermen tegen al te groote verandering door den mensch.

Zoo zal het duidelijk zijn, dat een reservaat door het bestuur eener vereniging, die het beschermt, zooveel als doenlijk dient te worden gelaten in den toestand, die tot de bescherming aanleiding gaf; een proces in het reservaat mag, hoe belangrijk misschien ook voor de wetenschap, nooit tot bescherming aanleiding geven, omdat de natuurbescherming in de eerste plaats ten doel moet hebben, een bescherming voor het groote publiek; alleen kan een enkele maal, als het gaat om kleine, voor het publiek betrekkelijk waardelooze terreinen, daarop een uitzondering worden gemaakt.

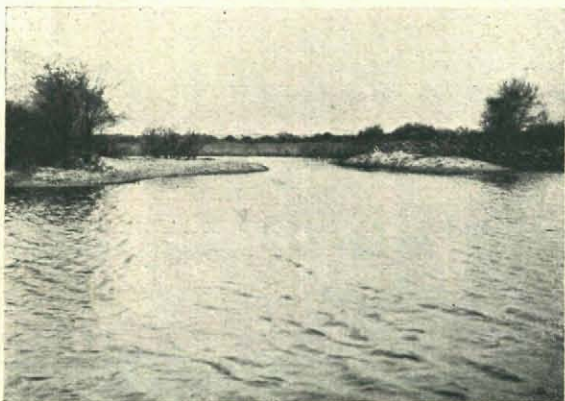

Fig. 4. Kwakjeswater; opengegraven zijarm met uitzicht op het eigenlijke meertje.

duinvlakten veranderen in duinmeren, en deze laatste weer in duinmoerassen, om tenslotte door nieuwe duinen te worden overstoven. Deze processen kunnen we in vele punten dier duinen zeer fraai aanschouwen en vervolgen, zoodat die duinen een mooi

Fig. 3. Kwakjeswater; dezelfde arm, opengegraven tot een fraaie waterpartij, welke, na begroeiing der oevers, zeer zeker een broedplaats voor watervogels worden zal.

Het is dan ook een buitengewoon gelukkige gedachte geweest van diegenen, die het toezicht op de natuurmonumenten op het eiland Voorne hebben, om de aanwezigheid van een zoogenaamd „werkkamp” te benutten tot het in orde brengen van een van onze beste natuurreservaten, zoodat hier de eigenlijke aanleiding tot de bescherming, de speciale habitus der duinen op Voorne, behouden bleef.

Dat duinterrein kenmerkt zich natuurlijk, zooals alle duinterreinen, door een sterke mate van verandering in progressieven zin, waarbij duin-

studie-object in dezen zin vormen. Overal liggen die dichtrietende moerassige vlakten in het duin verspreid, terwijl ook kleine duinmeertjes de vorige fase laten zien. Maar naast deze merkwaardige ongerepte duinen is het gebied gekenmerkt door de prachtige groote duinmeren, die een lust voor de oogen vormen, en, door hun open water, tevens aan duizenden vogels gelegenheid geven te komen baden en aan de oevers te komen nestelen. Echter, waar ook hier het proces der verduining, zooals ik het zou willen noemen, niet is te stuiten door de natuur zelf, en na zoo'n volkomen verzanding de eigenlijke grond voor de bescherming zou zijn verdwenen, waar daarenboven in het eraan grenzende, ook tot het reservaat behorende „boschduin” groote gebieden, vroeger eveneens zulke groote duinmeren, aan hun lot worden overgelaten, zoodat zij de verduining in al zijn schakeeringen doen zien, daar was het geboden, in het Kwakjes- en het Breede Water tot maatregelen om te zien, die een al te sterke dicht-

groeijing door riet tegen gaan, en daardoor het natuurmonument in den vorm te laten, zooals het waardig gekeurd werd, om als natuurreservaat in de lijst te worden opgenomen.

Onder de bij uitstek kundige leiding op Voorne is een groot werk tot stand gekomen, waarbij, naar gegevens, welke uit oudere kaarten en uit het geologisch onderzoek voor den dag waren gekomen, de toestand, die een dertigtal jaren geleden heerschte, in deze prachtige duinmeren is hersteld. Bij het Breede Water is het werk grootendeels voltooid, bij het Kwakjeswater wacht het nog op zijn volmaking.

Fig. 5. Kwakjeswater; zijarm tot een zeer mooi geheel opengegraven, een lust voor de oogen.

Het Breede Water dreigde door verrieting geheel droog te komen in de laatste jaren. Wel had men eerst het plan, door afbranden den groei van het riet in dit ondiepe meer tot staan te brengen, doch toen het werkkamp op Voorne werd geïnstalleerd, was er voldoende gelegenheid, om de zaak grondiger aan te pakken, en werd besloten, het riet te lijf te gaan door vergraving van den bodem. Alhoewel de deskundigen eerst vreesden, dat het evenwicht in dit natuurgebied grootendeels zou worden verstoord, is het dezen zomer reeds gebleken, dat zulks niet het geval is, en dat in de afgegraven stukken open water reeds weer dezelfde vegetatie groeit, welke ook in het gebied aanwezig was, dat met rust gelaten is. Merkwaardig is evenwel, dat de vogelstand, die door de toenemende begroeiing sterk aan het achteruitgaan was, na de afgravingen, die nauwkeurig volgens de kaart zijn geschied, zoodat de oorspronkelijke vorm geheel onaangetast is gebleven, juist weer belangrijk is toegenomen, waarbij geconstateerd werd, dat de kluten, die het Breede Water de laatste jaren reeds hadden verlaten, thans in behoorlijk aantal juist op die eilanden broedden, die nog, bij gebrek aan begroeiing,

nagenoeg kaal waren. Terwille van deze vogels, die nu, doordat ze daar op eilanden hebben gebroed, bijzonder goed te bestudeeren waren, en zich met een bootje dicht lieten naderen, zal het zaak zijn, ook in de toekomst althans één der eilanden kaal te houden, tenminste in het voorjaar. Want thans reeds is de begroeiing der door het vrijkomende bodemmateriaal opgehoogde eilanden (die ook niet natuurlijk waren, daar ze vroeger, jaren terug, reeds werden aangelegd) dermate, dat men daar van een menschenlijk ingrijpen ter nauwernood wat bespeuren kan.

Zoo is de vrees der ingewijden, dat het natuurlijke karakter van het Breede Water teloor zou gaan, ongewettigd gebleken. Dat was ook eigenlijk wel te verwachten; want diegenen, die reeds tientallen jaren geleden aan het gebied een bezoek brachten, zullen zich herinneren, dat toen ter tijd het Breede Water een vrij kale vlakte was, die in een luttel aantal jaren begroeide oevers kreeg, vooral door het zorgvuldig toezicht der eigenaars.

Is dus de verrieting van het Breede Water gelukkig, al is dat waarschijnlijk wel zeer tijdelijk, bezworen, zoodat het publiek ongestoord van het open water tusschen de duinen kan genieten, terwijl de vogels weer hun broedterreinen hebben teruggekregen, nog veel beter werk is tot stand gekomen, al is het dan ook nog verre van volledig, aan het Kwakjeswater. Dit gebied bestaat n.l. uit een overblijfsel

van een vroegere riviermond (zooals het Breede Water trouwens ook), en deze mond is op zeer onregelmatige wijze uitgestoven en dichtgespoeld. Daardoor was het Kwakjeswater van oudsher een meertje met zeer grillig gevormde oevers, waarin tal van kreekvormige uitloopers van het water een schuilplaats boden voor vele eenden, vandaar den naam van het gebied. Thans echter zijn geleidelijk die fraai begroeide inhammen dichtgeveend. Het verveningsproces liep in vele dier inhammen op zijn laatste beenen, en een grasbegroeiing trad op vele plaatsen in de plaats van de eigenlijke veen-vegetatie.

In overleg met de deskundigen is nu een dier vele armen weer uitgegraven tot op den zandbodem, zoodat opnieuw het proces der vervening plaats zal kunnen vinden; maar, tengevolge van het ontstaan van open water tusschen het geboomte is een stukje natuur ontstaan, dat eenig in zijn soort kan worden genoemd, en dan ook de aandacht trekt van de vele bezoekers, die, met een toegangskaart van „Natuurmonumenten” gewapend, dit oord bezoeken. Zeer zeker zal deze vernieuwing, en, in velerlei opzicht,

Fig. 6. *Breede Water; een geheel door riet dichtgegroeid stuk is thans weer open water, met een rijke vogelwereld aan de oevers.*

verjonging van het gebied ertoe bijdragen, dat het publiek zich dankbaar gestemd zal voelen voor het vele schoons, dat het in dit gebied van de Vereeniging voor Behoud van Natuurmonumenten te genieten krijgt; en daarom is het doel der Vereeniging zeer zeker eveneens in hooge mate gediend.

Het spreekt vanzelf, dat er een aantal personen zullen zijn, die, de verouderde leuze

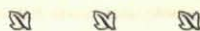
Fig. 7. Breede Water; een fraaie inham, waar dit voorjaar reeds duizenden meeuwen nestelden.

aanhangend, dat men aan een natuurmonument niet meer mag raken (waarbij zij vergeten, dat het dan in vele gevallen tot iets verwordt, dat geen aanspraak op natuurmonument meer mag maken) zich in hun hart tegen dit ingrijpen van den mensch in een natuurreservaat zullen verzetten. Laten zij dan bedenken, dat deze noodzakelijke herstellingen van het monument, wilde het zijn waarde behouden, zoodanig zijn geschied, dat nauwkeurig de vroegere toestand werd hersteld, zooals

dat bij een monument steeds pleegt te gebeuren.

Thans worden een groot aantal boringen in het tot de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten behorende, aan het gebied van het Breede Water grenzende Boschduin, door personeel van het Werkkamp uitgevoerd, waardoor het mogelijk zal zijn, ook dit gebied, dat verleden jaar reeds in kaart werd gebracht, thans ook geologisch nader te begrijpen, waardoor de geheele westkant van het duingebied dan volledig zal zijn gekarteerd en aangeboord. Geen enkel gebied in ons land, althans wat de duinen betreft, zal dan zóó goed bekend zijn, als het terrein van Voorne.

Dr. J. HOFKER.

DE ONAANTASTBAARHEID VAN NATUURMONUMENTEN.

Wij mogen Dr. Hofker dankbaar zijn, dat hij naar aanleiding van de werkzaamheden aan het Kwakjeswater en het Breede Water deze kwestie aan de orde heeft gesteld. Ik wil in het kort probeeren te zeggen, wat ik er van denk.

De term „natuurmonumenten” heeft door het gebruik en misbruik gedurende eenige tientallen jaren een nog al onvaste beteekenis gekregen. Het is daarom wel noodig dat wij de natuurmonumenten in engeren zin (de echte) onderscheiden van die in